

השפעת המדיה על ההתפתחות הפסיכו-מינית

בקרב מתבגרים עם לקות התפתחותית

כתבה: לימור ברן

רקע

בשנים האחרונות אנו עדים לשינויים משמעותיים בכל הקשור לתקשורת בין אנשים בכלל ובתחום המיני-חברתי בפרט. ילדים, מתבגרים ובוגרים חיים במאה ה-21 בעידן ווירטואלי, מחוברים במשך שעות רבות למסכים שונים וצורכים סוגי מדיה שונים, נחשפים למידע, תכנים, תקשורת חברתית וכד'. חלק מהתכנים עוסקים במיניות, לא תמיד בהתאמה לגיל, שלב ההתפתחות, מצב אישי, רגשי ונפשי. החשיפה המוגברת והלא מותאמת לתכנים מיניים, כמוה כהליך של 'התבגרות במרחב פורנוגרפי', המשפיע באופן משמעותי על גיבוש גישה והתייחסות למיניות, להתנהגות מינית ולהתפתחות מינית.

השפעה זו מתעצמת כאשר מדובר בילדים ומתבגרים עם לקות התפתחותית, אשר מתקשים פעמים רבות להכיל את התכנים, להתמודד עם המסרים, להבין התנהגות מינית-חברתית מתאימה מהי, מהו מרחב פרטי ומהו ציבורי, מיהו זר ומיהו מוכר. קשיים אלה עלולים לא רק לפגוע בזכויותיהם ולהעמידם בפני מצבי סיכון וניצול, אלא אף לחשוף אותם להתנהגויות מיניות בלתי מותאמות ולעיתים אף פוגעות.

יתרונות השימוש במדיה

נגישות של מידע, חשיפה למגוון עצום של תכנים. נגישות לאתרים, קבוצות דיון ופורומים של בעלי לקויות דומות. אפליקציות שונות המסייעות בתחומי הלקות, כגון עזרים לניהול זמן, ארגון והתארגנות, עזרי תקשורת וכד'. אפשרות לקיים תת"ח (תקשורת תומכת וחלופית) לאלה המתקשים בניהול שיח מילולי. פריצת גבולות של זמן, מרחק ומקום - אמצעי לפיתוח קשרים חברתיים וזוגיים, כמקובל בקרב כלל האוכלוסייה: שימוש ברשתות חברתיות, אתרי היכרויות, צ'טים, תוכנות מסרים (ווטסאפ, אינסטגרם וכד').

חסרונות השימוש במדיה

חשיפה לתכנים לא מותאמים מבחינה רגשית, התפתחותית, קוגניטיבית. תחושה מדומה של מוגנות, שליטה ובטחון. טשטוש הגבול בין המציאות הקונקרטית ובין המציאות הווירטואלית: ייצוג המציאות בעולם המדיה נראה אטרקטיבי יותר ומעורר יותר מהעולם המציאותי.

השפעה שלילית על תפיסות והתנהגות, הגברת עיוותי חשיבה. קיום אלטרנטיבי, מקביל, בעולם דמיוני, עולם של פנטזיה.

אפיונים בהתפתחות הפסיכו-מינית של מתבגרים עם לקות התפתחותית בהשפעת המדיה

כללית: לאנשים עם לקות התפתחותית צרכים חברתיים ורגשיים דומים לאלה של כלל האוכלוסייה. צרכים אלה, כמו גם הכישורים הנחוצים למימושם, מתפתחים בקצב איטי יותר. לסביבה הקרובה (משפחתית, חינוכית וטיפולית) יש השפעה על ההתפתחות וההתנהגות המינית. כמו בתחומי חיים אחרים, גם בתחום זה נדרשים תיווך, תמיכה וליווי, אשר עשויים להפחית את רמת הסיכון.

בתחום הקוגניטיבי: קושי בהבנה, פענוח ושיפוט של קודים וכללים חברתיים והתנהגויות חברתיות מקובלות ומתאימות, קושי בהבנת התנהגויות ופרקטיקות זוגיות ומיניות, משמעויותיהן והשלכותיהן, קושי במתן הסכמה מודעת.

בהשפעת המדיה: סקסואליזאציה מוקדמת (הן מבחינת הגיל הכרונולוגי והן מבחינת השלב ההתפתחותי); ריבוי עיוותי חשיבה, תפיסות מגדריות סטריאוטיפיות; טשטוש מושג ההסכמה.

בתחום החברתי: בעוד שבאוכלוסייה הכללית כישורים חברתיים נרכשים באופן ספונטני, מתבגרים עם לקות התפתחותית זקוקים לתיווך ברכישת התנהגויות ומיומנויות רלוונטיות, ביצירת הזדמנויות לאינטראקציות חברתיות, ביצירת קשרים ושימורם. זאת בנוסף למיעוט הזדמנויות חברתיות, בדידות חברתית, קשיים בניידות, בהזדמנויות להיכרויות למטרות זוגיות, בעצמאות.

בהשפעת המדיה: העצמת הקושי בשיפוט מותאם של מצבים חברתיים והבנת קודים וכללים חברתיים, עקב: חשיפה להתנהגויות שלא מתקיימת בהן שמירה על קודים חברתיים מקובלים (מגעים מיניים ללא היכרות מוקדמת, למשל); כניסה לאתרים חברתיים ה'מקובלים' בקרב כלל האוכלוסייה ולא דווקא ייחודיים ומותאמים ללקות, תוך הצגת עצמי מדומה והסתרת או מזעור הלקות; טשטוש בהגדרת מושג החברות (רשתות חברתיות); טשטוש בהגדרת מה מקובל / לא מקובל, מותאם / לא מותאם.

בתחום התקשורת: קשיים בהבנה ובניהול תקשורת בינאישית מותאמת.

בהשפעת המדיה: מצד אחד - הרחבת אפשרויות התקשורת הבינאישית.

מצד שני - קושי בהבנת הקודים של התקשורת הווירטואלית (ווטסאפ, אינסטגרם, צ'טים, פייסבוק); השימוש במסכים ובתקשורת שאינה פנים מול פנים, מקשה עוד יותר על הבנת sub-text, תקשורת רב-משמעית, תקשורת בלתי

יכולת השמירה על קשב מתמשך: שימוש פתולוגי באינטרנט נמצא במתאם של 100% עם הפרעת קשב (קרלי, דורקי ושותפיהם, 2012).

בתחום האישי: אנשים עם לקות התפתחותית מדווחים לא פעם על קשיים וחוסר שביעות רצון בתחום האישי והבין אישי. קשייהם נובעים בין השאר מהיעדר ידע, חוסר במיומנויות וקשיים ביישום הידע.

בנוסף: קשיים בפיתוח זהות עצמית מותאמת, על רקע של תחושת שונות ודחייה לאורך השנים, תפיסה עצמית כאשמים בקשייהם הבין-אישיים וכמי שיש לו מעט מאד להציע במערכת יחסים זוגית.

בהשפעת המדיה: במקרים רבים הצגת עצמי מדומה, לעיתים אידאלי ולא מציאותי, תוך מזעור או התעלמות ממרכיבי הלקות; תקשורת ווירטואלית שמאפשרת 'להימנע' ממצבי דחייה, אך בפועל מרחיקה את הפרט מלמידת מיומנויות חברתיות וזוגיות בעולם האמיתי ומפיתוח זהות אישית מותאמת והשתייכות לקבוצת השווים; חיפוש אחר בני זוג ללא לקות.

מה ניתן לעשות?

מומלץ לתת לגיטימציה למיניות, תוך התייחסות חיובית לגוף, לתחושות ודחפים מיניים ולהתנהגות מינית מותאמת.

מומלץ לקיים שיח שוטף (ומותאם) על מיניות. מומלץ לתווך ידע, עמדות וכלים בתחום המיני-חברתי, הן באופן כללי והן ביחס לאירועים

מילולית שמתקיימת גם באמצעות סמלים וסימנים; הקצנה של מאפיינים כגון: תקשורת 'מכאנית', נטולת הקשר רגשי, אנונימית, זרה, מסתגרת; חשיפה למצבי סיכון ופגיעה (שימוש במצלמות, חשיפה עצמית, חשיפת פרטים אישיים וכד').

בתחום הרגשי: קושי בוויסות רגשי, קושי בזיהוי וביטוי רגשות, בגילוי אמפטיה לזולת ובהדדיות. **בהשפעת המדיה:** העלאת ההצפה הרגשית בעקבות החשיפה לתכנים מיניים; שימוש בהתנהגות מינית אוטו-אירוטית (צפייה בפורנו, אוננות) כמנגנון מרכזי לוויסות רגשי; בפורנו: חשיפה ל'קשרים זוגיים' נטולי רגשות, הדדיות, אמפטיה וכד'.

בתחום ההתנהגותי: התנהגות מינית מוחצנת בשל חוסר למידה של מושגים כגון פרטיות, מרחקים חברתיים והתנהגות מינית מותאמת, קשיים בשליטה על דחפים, החלפת אהבה במין. **בהשפעת המדיה:** טשטוש גבולות מושג הפרטיות (קיום מגעים מיניים ללא שמירה על פרטיות), מרחקים חברתיים מותאמים והתנהגות מינית מותאמת; התנהגות ללא כללים ברורים של שיפוט חברתי ומוסרי; 'תרגום' מוטעה של תכנים מיניים ו'הלבשתם' על ההתנהגות; טקסים וריטואלים סביב התנהגות מינית, התעסקות אובססיבית במיניות (צפייה בפורנו, אוננות, מגעים בלתי מותאמים); טשטוש גבולות ההסכמה; המדיה מספקת סיפוקים מידיים, ובכך מחלישה את כישורי השליטה בדחפים ואת

משחקי מחשב, משחקי רשת, צ'אטים, שימוש במצלמות, אתרים פורנוגרפיים. מומלץ לשלב את התלמידים בפעילות חברתית בשעות הפנאי ולהרחיב את המעגל החברתי במסגרת קבוצת השווים.

הכותבת הנה תרפיסטית ומנחה לחינוך מיני-חברתי, העוסקת בחינוך, אבחון וטיפול בתחום הפסיכו-מיני, מרצה ומדריכה הורים וצוותים מקצועיים. חברה בצוות 'שיחה' – שיקום, יעוץ, חינוך והכשרה.

lbaran@gmail.com 054-4414630

המתרחשים בסביבה הקרובה (משפחה, ביה"ס, מועדון חברתי וכד') ובסביבה הרחוקה (אירועים חדשותיים, למשל). מומלץ לעודד מיומנויות של בחירה, עצמאות ושמירה על פרטיות, עד כמה שניתן, בכל תחומי החיים.

מומלץ ליצור 'בנק ידע' בתחום, הכולל תמונות, קלפים, ערכות וספרים מותאמים לאפיוני הלקות, גילאים ושלב ההתפתחות, בהם ירוכז מידע על גוף האדם, על מיניות, קשרים חברתיים, זוגיות וכד'. ניתן ליצור בנוסף בנק ווירטואלי, המתבסס על אתרים ומאגרי מידע מותאמים באינטרנט.

מומלץ לקיים בקרה ופיקוח על צריכת תכנים מיניים במדיה, לרבות שימוש ברשות חברתיות,

מקורות

1. גלאון אליזבת (2010), בני הנוער במרחב האינטרנט - אתגרים והשלכות יישומיות לעבודה מקצועית, פורסם ב'עט השדה', גיליון 5, עמ' 11-15.
2. דולב-כהן מיכל (2010), שיחות במסרים מידיים בין מתבגרים: יתרונות, חסרונות ומה שביניהם. פורסם ב'עט השדה', גיליון 5, עמ' 16-20.
3. דרום נעמי, סקופ ירון (2014); סקס, שקרים ו-ווטסאפ: המיניות החדשה של המתבגר הישראלי, פורסם ב'הארץ' ב-3.4.2014, www.haaretz.co.il/misc/article-print-page/.premium-1.2287034
4. וינברגר יעל (2007), זוגיות בקרב אנשים עם פיגור שכלי, קרן שלם ואוניברסיטת חיפה.
5. לחובר ידידה, ארגמן רונית (2007), לקראת בגרות מינית - היבטים בחינוך מיני בראייה חברתית, מדריך לצוותים במסגרות החינוך המיוחד, הוצאת מעלות.
6. עינת גיא (2013), בין דמיון למציאות – התבגרות מינית במרחב פורנוגרפי, הרצאה במסגרת יום עיון בנושא: התבגרות במרחב פורנוגרפי – צריכת פורנוגרפיה והקשר להתנהגויות סיכון, <https://www.youtube.com/watch?v=-KuAxixlh9c>
7. עינת גיא (2014), בלבול השפות החדש – שפת הרוך ושפת הווירטואל, על פוגעים ונפגעים ברשת, פורסם ביולי 2014 בכתב העת של 'מכון חרוב'. ניתן להורדה בכתובת: <http://www.sicha.co.il/images/1.pdf>
8. פרופ' שונית רייטר, ד"ר רן נוימן (2013), המאפיינים המשמעותיים וההשלכות של קשר זוגי, מנקודת מבטם של אנשים עם לקות אינטלקטואלית החיים בזוגיות. השוואה בין איכות חיים ודימוי העצמי של אנשים הנמצאים במערכת יחסים זוגית ובמערכת יחסים חברתית, אוניברסיטת חיפה, מישראל, קרן שלם.
9. Kaeser, Fred (2001), *Towards A Better Understanding Of Children's Sexual Behavior*, New York University Child Study Center.